

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Perjuangan

de strijd om onafhankelijkheid verbeeld

Arps, A.

Publication date

2022

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Arps, A. (null). (2022). *Perjuangan: de strijd om onafhankelijkheid verbeeld.*, Eye Magazine. <https://www.eyefilm.nl/nl/magazine/film-perjuangan/659450>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

MAGAZINE ► PERJUANGAN: DE STRIJD OM ONAFHANKELIJKHEID VERBEELD

perjuangan: de strijd om onafhankelijkheid verbeeld

perjuangan: de strijd om or

Onafhankelijkheid onderwerp is. Media- en cultuurwetenschapper Arnoud Arps schetst de verschillende manieren waarop Indonesische filmmakers de weergave van de geschiedenis ter hand nemen. Een fascinerend verhaal over beeldvorming en verbeelding.

DOOR ARNOUD ARPS 08 MAART 2022

In de openingsscène van de film *Kadet 1947* (Rahabi Mandra, Aldo Swastia, 2021) wordt de rood-witte nationale vlag van Indonesië haastig op de zijkant van een bommenwerper geveerd door een groep jonge kadetten. De haast komt door het prestige van de naderende figuur. Het is namelijk president Sukarno die het vliegtuig komt controleren. De nog natte verf geeft aan dat het vliegtuig nog niet gereed is voor oorlogsvoering. De Kawasaki Ki-48, zoals het type bommenwerper officieel luidt, is immers recent door de Indonesiërs van de Japanners overgenomen. Omgedoopt tot de Pangeran Diponegoro (Prins Diponegoro) moet het uiteindelijk het vlaggenschip worden van de nieuwe Indonesische luchtmacht. De niet-operationele status is de aanleiding voor een motiverende speech van Sukarno, die de kadetten wijst op het belang van eerlijkheid, overtuiging en moed. Hij stelt: “Op een dag zal een van jullie dit machtige vliegtuig besturen.”

Sukarno’s speech is de opmaat naar een verhaal over de eerste pogingen van de Indonesische luchtmacht om weerstand te bieden aan de Nederlandse herbezetting; de handeling speelt zich af in 1947 tijdens ‘Operatie Product’, in Indonesië bekend als ‘Agresi Milliter Belanda I’.

still uit *Kadet 1947* (Rahabi Mandra & Winaldo Artaraya Swastia, ID 2021)

Nationale helden

Kadet 1947 is de nieuwste toevoeging aan een groot aantal Indonesische filmwerken waarin de Indonesische Onafhankelijkheidsstrijd (1945-1949) het onderwerp is. De film is gebaseerd op de ware gebeurtenissen van de eerste luchtaanval door de toen net opgerichte Indonesische luchtmacht. Aan de hand van bekende en nieuwe thema's laat *Kadet 1947* de meest recente verbeelding van de strijd naar onafhankelijkheid zien in Indonesische oorlogsfilms.

Zoals in veel andere 'film perjuangan' ('strijdfilms') staat bij *Kadet 1947* het heldendom centraal. Zo passeren er in bovenstaande openingsscène van minder dan vier minuten al meerdere nationale helden van Indonesië de revue en later in de film volgen er nog meer. De focus op de geschiedenis van de militaire luchtvaart benadrukt een aspect dat tot nu toe onderbelicht is gebleven in Indonesische films over de onafhankelijkheidsstrijd – opmerkelijk, gezien het aantal films dat al is gemaakt. Groeit in Nederland het aanbod van cultuuruitingen over de oorlog pas een aantal jaren, in Indonesië is dat al zo sinds het ontstaan van de natie.

Populaire herinneringscultuur

In Indonesië bestaat een heuse populaire herinneringscultuur aangaande de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog; ze bestaat onder meer uit films, 'historical re-enactments', muziek, mode, stripverhalen, literatuur en (computer)spellen. Deze Indonesische populaire cultuur is een vrijwel onaangesproken bron van informatie over hoe er in het heden naar het

gewelddadige einde van de koloniale periode wordt gekeken. Ze functioneren als een cultureel archief, in de zin van 'opslagplaats van geheugen'. Dit wordt het beste geïllustreerd door het idee dat de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog gezien moet worden als een leeg doek waarop men continu zijn belangen en aspiraties projecteert. Op deze manier komt 'het idee' van de Indonesische natie nog altijd tot stand door de voortdurende vertellingen over haar geboortemythe, zoals in oorlogsfilms.

Film perjuangan beslaan verschillende genres en invalshoeken, van films vol spectaculaire gevechten tot aan romantische scènes. Het filmprogramma *Revolusi! De Indonesische vrijheidsstrijd verbeeld* geeft een unieke inkijk in deze herinneringscultuur. Elke film verbeeldt het koloniale verleden op een andere manier, waardoor er verschillende culturele herinneringen aan het verleden worden gecreëerd. Dit is significant omdat ons beeld van de oorlog meer dan 75 jaar na de onafhankelijkheidsstrijd verschuift: van door mensen uitgewisselde herinneringen naar herinneringen uitgewisseld door populaire cultuur. Zonder de oorlog daadwerkelijk beleefd te hebben, kunnen we deze oorlog tegenwoordig toch 'herinneren'. Op deze manier vervaagt, zo beargumenteren verschillende herinneringswetenschappers, de grens tussen natuurlijke en kunstmatige herinneringen. Welke 'herinnering' er dan ontstaat over het verleden is onderhevig aan hoe dat verleden wordt verbeeld.

still uit *Kadet 1947* (Rahabi Mandra & Winaldo Artarava Swastia. ID 2021)

still uit Kadet 1947 (Rahabi Mandra & Winaldo Artaraya Swastia, ID 2021)

Gelaagdheid

In film perjuangan spelen stereotypen, heldendom en nationalisme vaak een grote rol. Soms bevestigen deze films dominante verhalen en opvattingen over de oorlog, soms zetten ze hier kanttekeningen bij. Dit laatste zou je een onthechtingsproces kunnen noemen doordat ze de 'officiële geschiedenis' nuanceren en relativeren. Suggesteren dat deze films simpelweg tegenherinneringen creëren voor door de staat gesponsorde verhalen is dan weer te kort door de bocht; dit 'onthechten' is eerder een herinneringsproject dat uit meerdere lagen bestaat.

De gelaagdheid van de Indonesische herinneringen blijkt ook uit 'het Indonesische perspectief' op de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog. Er is namelijk geen sprake van één perspectief. Indonesië is een samensmelting van verschillende talen, culturen en geschiedenissen, en dat heeft zijn weerslag op de verhalen die worden verteld. Daar komt bij dat elke vertelvorm het verleden op een andere manier tot leven brengt: een geanimeerde kinderfilm over de oorlog vertelt een verhaal anders dan een musicalkomedie. Beide bestaande voorbeelden benadrukken nogmaals de diversiteit aan film perjuangan.

still uit *Merah Putih* (Red and White) (Yadi Sugandi, ID 2009)

De Merdeka-trilogie, *Kadet 1947* en *Soegija*

In de depots van Eye ligt *Merah Putih* (2009) van Yadi Sugandi, de eerste film in de *Merdeka*-trilogie (2009-2011). Als we kijken naar de film *perjuangan* van grofweg het afgelopen decennium staat deze trilogie voor de box office-hits gedraaid met een groot budget en voorzien van sterk nationalistische en politieke lading. De banden die een steenrijke producent van de trilogie heeft met de populistische politieke partij van zijn broer (een vroegere schoonzoon van de voormalige president Suharto) laten zien hoe film, nationalisme en politiek verstrengeld zijn.

Een ander deel van het spectrum wordt vertegenwoordigd door de arthousefilm *Soegija*, van de gevierde filmmaker Garin Nugroho – hij richt zich op de menselijke kant van de oorlog, met weinig spektakel. Hoewel Nugroho's film – evenals sommige andere film *perjuangan* – handelt over een nationale held, sluit hij niet aan bij dominante vertogen over wat een Indonesische nationale held zou moeten zijn. Het personage van de aartsbisschop Soegija maakt deel uit van een religieuze minderheid en heeft geen banden met het leger.

Behalve dat de *Merdeka*-trilogie en *Soegija* contrasten vertonen, stemmen zij in aspecten overeen. Hetzelfde geldt voor *Kadet 1947*, die een verhaal vertelt over militairen, geproduceerd werd door grote filmmaatschappijen en waarin het Nederlandse leger functioneert als belangrijkste antagonist. Het spectrum van film *perjuangan* blijkt dan ook

niet in tweeen gedeeld maar kunnen we opvatten als een oneven landschap, waarin zowel verschillen als overeenkomsten vallen te ontwaren.

NL EN Q

Het Indonesische perspectief

De genoemde films laten ons kennismaken met de veelzijdigheid in genres en invalshoeken van Indonesische films over de onafhankelijkheidsoorlog. Ook *Kadet 1947* is een voorbeeld van wat we het 'Indonesische perspectief op de oorlog' kunnen noemen. De film benadrukt namelijk dat de rol van Nederland in de postkoloniale beeldvorming ondergeschikt is aan die van Indonesië en – met name in *Kadet 1947* - die van de Indonesische (militaire) helden.

Voor een Indonesisch publiek zijn de historische vrijheidsstrijders in *Kadet 1947* bekend, voor een Nederlands publiek in veel mindere mate. Het feit dat de film toelichting nodig heeft in Nederland benadrukt nogmaals het Indonesische perspectief op het gewelddadige einde van de koloniale periode en de beperkte kennis hiervan in Nederland.

still uit Soegija (Garin Nugroho, ID 2012)

